

MARCIN BOGUSZ¹

Instytut Historii Sztuki UKSW

ORCID 0000-0002-6429-3696

Z MAZOWSZA DO KRAKOWA. DROGA KARIERY MACIEJA Z GRÓJCA (OK. 1410 – OK. 1480), ALTARYSTY W FARZE KRAKOWSKIEJ, WIKARIUSZA KATEDRALNEGO, PROTONOTARIUSZA I FUNDATORA

**From Mazovia to Kraków. Career of Maciej of Grójec (Ca. 1410 – Ca. 1480), altarists
in the Kraków Saint Mary's Basilica, cathedral vicar, protonotary and founder**

Abstract

Maciej of Grójec was a typical representative of the Krakow clergy. Originating from Mazovia, he studied at the University of Krakow, became a notary and climbed the career ladder in the Krakow Consistory. The reconstruction of his career shows the difficulties faced by researchers: inconsistent or substitutable use of different dignities in the formulas of documents, deviations from the rules developed in the office. Finally, the canon and the vicar was a relics collector, and probably made a pilgrimage to the Holy Land together with Długosz or was the founder of the reconstruction of one of the chapels of the Krakow Cathedral and the founder of its equipment.

Keywords: Maciej of Grójec, pilgrim, notary, Middle Ages, Krakow

Abstrakt

Maciej z Grójca był typowym przedstawicielem kleru krakowskiego. Pochodził z Mazowsza, studiował na Uniwersytecie Krakowskim, został notariuszem i piął się po szczeblach kariery konsystorza krakowskiego. Odtworzenie jego kariery pokazuje trudności, z jakimi mają do czynienia badacze: niekonsekwentne czy zamienne używanie różnych godności w formułach dokumentów, odstępstwa od wypracowanych w kancelarii reguł. Kanonik i wikariusz był wreszcie kolekcjonerem relikwii, zapewne pielgrzymował z Długoszem do Ziemi Świętej czy był fundatorem przebudowy jednej z kaplic katedry krakowskiej i fundatorem jej wyposażenia.

Słowa kluczowe: Maciej z Grójca, pielgrzym, notariusz, średniowiecze, Kraków

¹ Marcin Bogusz – historyk i historyk sztuki. Zajmuje się Krakowem na przełomie średniowiecza i epoki nowożytnej, szczególnie wyposażeniem graficznym wczesnych druków krakowskich, związkami malarstwa tablicowego z grafiką oraz kultem relikwii. E-mail: marcin.bogusz@uksw.edu.pl.

Pisarz prowadzący wczesną wiosną 1445 r. *acta obligationum* konsystorza krakowskiego zapisał w księdze inskrypcję sprawy, która toczyła się w jego obecności: „Jakub malarz z Krakowa przyjmuje od Macieja z Grójca altarysty w kościele Panny Marii 12 grzywien za sporządzenie obrazów. Praca, która już została omówiona, będzie kontynuowana aż do świętego Michała. W obecności Macieja Potrzezanowskiego i pana prepozyta z Mstchowa”². Ta zapiska jest jedną z niewielu znanych z tego okresu wzmianek zawierających nazwisko fundatora i malarza, a także wymieniających kwotę za wykonanie dzieła. Wykonane w wyniku umowy tablice są być może do dzisiaj przechowywane w zbiorach skarbcza katedry krakowskiej³. Wreszcie, wspomniany w zapisce altarysta krakowskiej fary był postacią, której kariera z jednej strony przebiegała dość typowo, z drugiej jednak wyróżniał się na tle innych duchownych działających w Krakowie połowy XV wieku, ponieważ uczestniczył w istotnych dla życia diecezji wydarzeniach⁴.

Pierwszą informacją na temat Macieja z Grójca jest wpis zamieszczony w księdze studentów Uniwersytetu Krakowskiego pod rokiem 1431⁵. Skoro immatrykułował się na Uniwersytecie Krakowskim w 1431 r., urodził się zapewne około 1410-1415 r.⁶ Znane jest również nazwisko Macieja – Czeczelya⁷. Razem z Maciejem w księdze wpisów na Uniwersytet Krakowski pojawia się zapewne jego krewny – Mikołaj, syn Jana z Grójca, który jako wpisowe zapłacił grosz⁸. Maciej był w 1442 r. spadkobiercą Grzegorza z Sochaczewa, z którym

² „Jacobus pictor de Cracovia recognovit se recepisse 12 mr. ad laborem ymaginum a domino Mathia de Grodzecz altarista de sancta Maria, quem laborem iuxta quod conductaverunt, continuabit ad festum s. Michaelis proximum peractum. Presentibus Mathia Potrzezanowski et d. preposito de Msthow” (a 1445, Mercurii 14 Aprilis). *Cracovia artificum 1300-1500* (dalej: CA 1), wyd. J. Ptaśnik, Kraków 1917, „Źródła do historii sztuki i cywilizacji w Polsce”, t. 4, s. 127 (nr 401). Na temat malarza, z którym zawarto kontrakt: Trajdos E., *Śladem Mistrza Warsztatu ołtarza św. Trójcy na Wawelu. (Z problematyki twórczości Jakuba z Sącza)*, „Nasza Przeszłość”, 1966, nr 25, s. 111-153; eadem, *Więzi artystyczne Polski ze Spiszem i Słowacją*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1970, s. 98-143; ostatnio: Z. Gyalóky, *Kilka uwag o transgranicznej działalności malarza Jakuba z Sącza*, w: *Ingenium et labor. Studia ofiarowane Profesorowi Antoniemu Ziembie z okazji 60. urodzin*, red. P. Borusowski et al., Warszawa 2020, s. 51-56.

³ Niektórzy badacze utożsamiali z zamówionymi tablicami dyptyk, który w nowożytności wisiał w pobliżu grobu św. Stanisława (K. Czyżewski, *Srebrne wyposażenie średniowiecznego ołtarza św. Stanisława w katedrze krakowskiej*, „Folia Historica Cracoviensia”, 9/2003, s. 42), potem przeniesiony został do skarbcza katedry (I. Polkowski, *Skarbiec katedralny na Wawelu*, Kraków 1882, b.s.), a dzisiaj eksponowany jest na ekspozycji Muzeum Archidiecezjalnym w Krakowie. Dyptyk łączony z zapiską był datowany na około połowę XV wieku (J. Gadomski, *Dyptyk relikwiarzowy*, w: *Wawel 1000-2000. Wystawa jubileuszowa. Kultura artystyczna dworu królewskiego i katedry. Zamek królewski na Wawelu maj-lipiec 2000. Katedra krakowska – biskupia, królewska, narodowa. Muzeum Katedralne na Wawelu maj-wrzesień 2000*, t. 1: *Katalog*, red. M. Piwocka, D. Nowacki, Kraków 2000, s. 69; ostatnio: H. Małkiewiczówna, *Wczesne Hodegetrie Krakowskie (do około połowy XV wieku)*. *Kilka uwag wstępnych II*, w: *Hodegetrie krakowskie 1400-1450*, red. M. Schuster-Gawłowska, M. Lempart-Gawłowska, Kraków 2015, s. 78-88; eadem, *Kraków – Wawel. Kościół archikatedralny św. Św. Wacława i Stanisława Biskupa i Męczennika; Skarbiec – dyptyk eksponowany w Muzeum Katedralnym na Wawelu*, w: *ibidem*, s. 256-261).

⁴ Pewną pomocą były biogramy zamieszczone w: *Cracovia Artificum. Supplementa. Teksty źródłowe do dziejów kultury i sztuki z archiwów kuralnych i kapitułnych w Krakowie 1433-1440* (dalej: CAS 2), opr. B. Przybyszewski, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1988, s. 106.

⁵ *Album Studiosorum Universitatis Cracoviensis*, t. 1: *Ab Anno 1400 ad Annum 1489*, Cracoviae 1887, s. 86.

⁶ K. Boroda, *Studenci Uniwersytetu Krakowskiego w późnym średniowieczu*, Kraków 2010, s. 43-44.

⁷ *Joannis Długosz Senioris Canonici Cracoviensis Liber Beneficiorum Dioecesis Cracoviensis. Nunc primum e codice autographo editus*, t. 1, Cracoviae 1863, s. 555.

⁸ „Nicolaus Johannes de Grodzecz d[edit] 1 gr.” (*Album Studiosorum Universitatis Cracoviensis...*, s. 86).

zapewne był spokrewniony⁹. W źródłach brak informacji o tym, czy Maciej z Grójca ukończył studia, nie figuruje on bowiem w księdze promocji uniwersytetu. Już kilka lat później pojawia się w aktach oficjalatu. W 1439 r. w zapisce pochodzącej z 27 stycznia jest wymieniony jako świadek przekazania przez Mikołaja prebendariusza prebendy św. Wawrzyńca na Kazimierzu w ręce Jana Elgota. Zapiska ta, niezwykle istotna dla niniejszych rozważań, została wydana dwukrotnie: przez Bolesława Przybyszewskiego w zbiorze *Cracovia Artificum. Supplementa*¹⁰ oraz w przez Stanisława S. Kurasia w *Zbiorze dokumentów katedry i diecezji krakowskiej*¹¹. W pierwszej edycji, opartej na aktach oficjalatu, Maciej nazwany jest klerykiem diecezjalnym poznańskim i gnieźnieńskim¹². W edycji Kurasia opartej na dokumencie zachowanym w klasztorze Bożego Ciała w Krakowie, do którego należała opisywana w dokumencie kaplica św. Wawrzyńca, Maciej z Grójca określony jest w zapisce jako kleryk diecezji krakowskiej i płockiej¹³. W późniejszych, powstałych przed połową 1442 r. źródłach, Maciej pojawia się jako kleryk diecezji poznańskiej¹⁴, co interesujące, sam Maciej określa się mianem kleryka poznańskiego w 1444 r., kiedy już jest wikariuszem katedry krakowskiej¹⁵. Wydaje się zatem, że dokument zachowany w klasztorze Bożego Ciała w Krakowie jest jedynym, w którym przy nazwisku Macieja pojawia się diecezja gnieźnieńska. To, że był klerykiem poznańskim, nie powinno dziwić – jego miasto rodzinne leżało w granicach diecezji poznańskiej. Oznacza to, że opuścił Kraków zapewne nie ukończywszy studiów i udał się w rodzinne strony, gdzie otrzymał niższe święcenia kapłańskie. W sierpniu roku 1439 pojawia się w aktach krakowskich jako świadek¹⁶, a rok później już jako notariusz publiczny (*notarius publicus* – 20 kwietnia i 5 października 1440)¹⁷ oraz notariusz oficjała (*notarius domini* – 4 listopada 1440)¹⁸. Od tego roku pojawia się już regularnie w zapiskach. Nie wiadomo, kiedy przyjął święcenia kapłańskie ani przy którym kościele wówczas służył. Maciej był nie tylko działającym przy oficjale krakowskim notariuszem, ale również notariuszem z powagą cesarską (*notarius publicus imperatoris auctoritate*). Co interesujące, z jego miasta pochodziło aż trzech notariuszy publicznych¹⁹. Był notariuszem przy oficjale krakowskim we wczesnych latach 40. XV, później wymieniany jest tylko w dokumentach transumowanych²⁰.

⁹ *Cracovia artificum. Supplementa. Teksty źródłowe do dziejów kultury i sztuki z archiwów kurialnych i kapitułnych w Krakowie 1441-1450*, wyb. B. Przybyszewski (dalej: CAS 3), Kraków 1993, przyp. 1, s. 43.

¹⁰ CAS 2, nr 220, s. 106-107.

¹¹ *Zbiór dokumentów katedry i diecezji krakowskiej, cz. 2: 1416-1450*, wyd. S. Kuraś, Lublin 1973, „Materiały do dziejów kościoła w Polsce”, t. 4, nr 386, s. 307-308.

¹² „Presentibus [...] Mathia de Grodzecz clericis Gneznensis [et] Poznanensis diocesis” (ibidem, s. 106-107).

¹³ „Presentibus [...] viris et monimis [...] Mathia de Grodzecz, clericis Cracoviensis dyocesis et Plocensis” (ibidem, s. 308).

¹⁴ Por. m.in. Dokument z 17 II 1442 (*Codex diplomatus universitatis studii generalis cracoviensis. Continer privilegia et documenta quae res gestas Academiae eiusque beneficia illustrant. Pars 2. Ab anno 1441 usque ad annum 1470*, wyd. Cracoviae 1873, nr CVIII, s. 9-11).

¹⁵ *Kodeks Dyplomatyczny Małopolski*, t. 4, 1386-1450, opr. F. Piekosiński, Kraków 1905, „Pomniki Dziejowe Wieków Średnich do objaśnienia rzeczy polskich służące”, t. 17, nr MCDLIII, s. 427 (02 II 1444).

¹⁶ CAS 2, nr 241, s. 114.

¹⁷ Ibidem, nr 257, s. 121; ibidem, nr 284, s. 134.

¹⁸ Ibidem, nr 292, s. 136.

¹⁹ K. Skupiński, *Notariat publiczny w średniowiecznej Polsce*, Lublin 1997, s. 78.

²⁰ Por. m.in. dokumenty z 13 V 1444, 10 VII 1444, 26 VI 1552 (*Codex diplomatus universitatis studii generalis cracoviensis...*, Pars 2, s. 35, 47, 136).

Maciej z Grójca był altarystą św. Katarzyny w kościele Wniebowzięcia Panny Marii w Krakowie²¹, gdzie sprawował drugie ministerium. Jego ołtarz usytuowany był pod ścianą zamykającą od wschodu północną nawę boczną krakowskiej fary. Ministerium, które sprawował, zostało ufundowane w testamencie sporządzonym w 1439 r. przez Stanisława Weingarta²². Testator zlecił odprawianie trzy razy w tygodniu mszy, które wiązało się z rocznym czynszem wysokości 12 grzywien wartych 19 florenów i 6 groszy²³. Jako altarysta Maciej wymieniony jest w dokumencie wystawionym przez Jana Elgota z 15 listopada 1449 r.²⁴ Bolesław Przybyszewski jako datę objęcia ministerium przy ołtarzu św. Katarzyny podaje rok 1444²⁵. Pierwsza wzmianka o jego posłudze w kościele Panny Marii w Krakowie pochodzi z 3 października 1444²⁶.

Bolesław Przybyszewski w biogramie Macieja z Grójca podaje, że był on notowany jako wikariusz katedralny już w 1445 r.²⁷ Ta data mogłaby być hipotetycznie łączona z przywołaną wyżej zapiską o fundacji obrazów. Dyptyk, gotowy już w tym samym roku, mógłby być darem, którym wikariusz katedralny wyrażał swoją wdzięczność za przyjęcie do kolegium. Ponadto w zapisce o fundacji obrazów Maciej figuruje jako altarysta krakowskiego kościoła Panny Marii, co potwierdzałoby, że na początku 1445 r. nie należał jeszcze do kleru katedralnego. Informacja o przyjęciu go do kolegium wikariuszy katedralnych w 1445 r. nie znajduje jednak potwierdzenia w źródłach. W zapisce z 18 września 1443, która informuje o tym, że Maciej pożyczył Przedborowi osiem grzywien pod zastaw brewiarza, notariusz konsystorza określony jest jako wikariusz kościoła katedralnego w Krakowie²⁸.

Z *Księgi uposażenia katedry i diecezji krakowskiej* dowiedzieć się można, że prebenda Macieja nazywała się Krzesławska²⁹. Ołtarz, przy którym Maciej zobowiązany był odprawiać msze, był dedykowany św. Marii Magdalenie³⁰, mieścił się w kaplicy Mariackiej³¹. W późniejszych inwentarzach odnotowujących paramenty przypisane temu ołtarzowi nie ma obiektów, które by można bezspornie łączyć z postacią wikariusza.

²¹ E. Piwowarczyk, *Dzieje kościoła Mariackiego (XIII-XVI w.)*, Kraków 2000, s. 136, 140-141; B.S. Kumor, *Dzieje diecezji krakowskiej do roku 1795*, Kraków 1999, t. 2, s. 556-557.

²² E. Piwowarczyk, *Legaty testamentowe ad pias causas w XV-wiecznym Krakowie. Z badań nad pobożnością miejską*, Kraków 2010, s. 58.

²³ Ibidem, s. 117 (w aneksie nr 65, podstawą źródłową są *Acta Consularia Cracoviensia*, rkps 428, s. 106). Z kolei Bolesław Stanisław Kumor wymienia przy tym ministerium kwotę 16 grzywien, powołując się na AEp (*Acta Episcopalia?*), vol 6, k.12 (idem, *Dzieje diecezji krakowskiej do roku 1795*, t. 2, s. 557). Jako data fundacji ministerium widnieje w tym opracowaniu rok 1515.

²⁴ *Zbiór dokumentów katedry i diecezji krakowskiej...*, nr 541, s. 609.

²⁵ CAS 3, nr 50, przyp. 1, s. 42.

²⁶ CAS 3, nr 328, s. 145.

²⁷ Ibidem, s. 42.

²⁸ „Przedborius Hocz de Cracovia recognovit se a Mathis de Grodzecz vicario in cathedrali ecclesia Cracoviensi viaticum argento desuper fibulatum redemisse per ipsum recepisse et pecuniam similiter solvisse, scilicet octo marcas, prout et solvit” CAS 3, nr 228, s. 108. Podobnie określony, jako „vicarius perpetuus castri Cracoviensi”, jest w zapisce z 19 VI 1444 (ibidem, s. 139-140).

²⁹ *Joannis Długosz Senioris Canonici Cracoviensis Liber Beneficiorum...*, s. 72-74; M.D. Kowalski, *Uposażenie krakowskiej kapituły katedralnej w średniowieczu*, Kraków 2000, s. 73-74.

³⁰ Ibidem, s. 259-260.

³¹ *Inwentarz katedry wawelskiej z roku 1563*, opr. A. Bochnak, Kraków 1979, „Źródła do dziejów Wawelu”, t. 10, s. 198-204.

Wiadomo jednak, że Maciej z Grójca ufundował pierwsze ministerium przy ołtarzu św. św. Mateusza i Macieja Apostołów w wysokości 24 grzywnien³². Fundacja z 1474 r.³³ była zapewne dziełem człowieka znajdującego się u kresu swoich dni. Nadanie, obejmujące remont kaplicy, położenie nowej posadzki oraz wyposażenie jej, było w znacznej mierze ufundowane z pieniędzy pochodzących z żupy w Wieliczce. W aktach wizytacji biskupa Bernarda Maciejewskiego, w opisie przywołanej fundacji, Maciej z Grójca jest określony jako wieczysty kanonik katedralny, z kolei w passusie opisującym donację dla kolegium mansjonarzy z 1475 r. występuje jako kanonik sądecki³⁴. Kwestia jego kanonii zostanie omówiona później, jednak warto w tym miejscu zaznaczyć, że nie jest to argument rozstrzygający przy określaniu daty otrzymania przez wikariusza zaszczytnej godności przy kolegiacie sądeckiej. Działalność fundacyjna z całą pewnością świadczy o zasobności Macieja z Grójca oraz woli wypełniania prestiżowych powinności wikariusza, jaką było rozszerzanie i polepszanie warunków sprawowania liturgii w katedrze, co z kolei przyczyniało się do pamięci o nim po jego śmierci³⁵.

Najwięcej źródeł pozwalających poznać życie i przebieg kariery Macieja z Grójca powstało w kancelarii oficjała krakowskiego, w której wikariusz sam pracował³⁶. Jak już wspomniano, od początku lat 40. był wymieniany jako notariusz³⁷. Z późniejszych zapisów w aktach można wyciągnąć wnioski na temat jego dalszej kariery w konsystorzu krakowskim. Jest on pierwszym notowanym w źródłach protonotariuszem³⁸. Co prawda Bolesław Przybyszewski zauważył, że poprzednikiem Macieja na tej godności był Tomasz Bochnek (albo z Bochni)³⁹, Elżbieta Knapiek uznała to jednak za mało prawdopodobne⁴⁰. Protonotariusz, pierwszy spośród notariuszy, był uznawany za kierującego kancelarią, do niego należał rozdział obowiązków pomiędzy pozostałych pracowników. W testacjach protonotariusz wymieniany jest zazwyczaj na samym początku listy świadków, i to dlatego Przybyszewski jako pierwszego protonotariusza w dziejach krakowskiego konsystorza uznał Tomasza z Bochni. Pierwszy tym tytułem w kancelarii posługiwał się jednak Maciej z Grójca⁴¹. Interesująca jest kwestia pierwszeństwa protonotariusza – wydaje się, że nie zawsze jej przestrzegano. W kilku zapiskach z czasów, kiedy wikariusz piastował tę godność, nie był on wymieniony na pierwszym miejscu listy świadków⁴².

³² *Akta wizytacji katedry wawelskiej oraz kościołów diecezji krakowskiej 1602-1604*, opr. E. Bularz, Kraków 2014, „Źródła do dziejów Wawelu”, t. 20, s. 252.

³³ Donacja ta jest opatrzona datą 1472 (*Liber Privilegiorum Vicariorum 1436-1633*, AKKK, k. 36r).

³⁴ *Akta wizytacji...*, s. 168. Donacja ta jest wspólną Macieja z Grójca, Jakuba Szadka oraz Jana Wojszyka.

³⁵ L. Łętowski, *Katedra krakowska na Wawelu*, Kraków 1859, s. 13. Maciej ufundował posadzkę, aparat do kaplicy, ołtarz i ministerium w kaplicy św. Mateusza i św. Macieja.

³⁶ Zachowała się ciekawa zapiska z początku pracy Maciej w konsystorzu (26 II 1442). Za 10 florenów nabył on wówczas od Floriana z Knyszyna księgę *Dekretaliów* potrzebną zapewne w sprawowaniu urzędu (CAS 3, nr 121, s. 72).

³⁷ CAS 3, nr 149, s. 83; ibidem, nr 151, s. 83; ibidem, nr 205, s. 100.

³⁸ Po raz pierwszy jest tak określony w zapisce z 26 II 1442 (ibidem, nr 121, s. 72).

³⁹ Ibidem, przyp. 1, s. 42.

⁴⁰ Ibidem, s. 42.

⁴¹ E. Knapiek, *Akta oficjalu i wikariatu generalnego krakowskiego do połowy XVI wieku*, Kraków 2010, „Rozprawy Wydziału Historyczno-Filozoficznego”, t. 110, s. 100.

⁴² Por. zapiska z 8 I 1445 (CAS 3, nr 355, s. 154), gdzie wymieniony jest po notariuszu Ruprachcie.

Poza obowiązkami związanymi z prowadzeniem kancelarii konsystorza, Maciej z Grójca wymieniany jest czasami jako prokurator⁴³. Wikariusz był również instygatorem⁴⁴. Instygator był powoływany do konkretnej sprawy, kiedy wymagały tego okoliczności – zazwyczaj jego obecność była spowodowana procesami związanymi z brakiem dyscypliny i nadużyciami ze strony kleru. Sprawa z 15 maja 1441 wymagała właśnie powołania Maciej z Grójca. Dotyczyła ona wyroku oficjała w sprawie patronatu kościoła w Książu Małym. Niezadowolony z niepomysłnego obrotu spraw Jan z Więclawic obraził oficjała Rafała ze Skawiny⁴⁵. Sprawa była tak bulwersująca, że zasądzono winnemu całego zajścia karę w wysokości 1000 grzywien, nie wiadomo, czy kwota ta została kiedykolwiek wypłacona. Również Maciej został pewnego razu ciężko obrażony w czasie obrad sądu. 15 października 1450 r. prokurator, a zatem również członek konsystorza, Stanisław z Wilna, naubliżał mu, oskarżając go o to, że drogą przekupstwa objął altarię św. Marii Magdaleny w katedrze, a poza tym wyśmiał jego mazowieckie pochodzenie⁴⁶. Stanisław zaznaczył, że Maciej nie piastuje żadnego odpowiedzialnego urzędu i że jest jedynie wikariuszem. Dla Tomasza Jurka ten passus ma być dowodem na rozchodzenie się w kręgach wyższego duchowieństwa popularnych w środowisku uniwersyteckim uprzedzeń. Linia obrony przedstawiciela Macieja przed sądem (rozprawa odbyła się 30 czerwca 1451) była bardzo prosta – wykazywał on, że nie tylko jego klient, ale i powaga księstwa mazowieckiego zostały znieważone. Jak zauważył Tomasz Jurek, ta pyskówka, pełna przytyków i bolesnych komentarzy, mogła być spowodowana napięciem między różnymi generacjami zasiadającymi w konsystorzu (Stanisław był zapewne kilkanaście lat młodszy od Macieja, kilka lat wcześniej otrzymał promocję magisterską i zapewne chciał zrobić jak najszybszą karierę w konsystorzu). Krzywda Macieja została wyceniona na 1000 florenów, nie wiadomo jednak, jak sprawa się zakończyła. Stanisław z Wilna znika ze źródeł, już w 1453 r. określany jest jako zmarły⁴⁷.

Wbrew temu, co mówił wzburzony Stanisław z Wilna, Maciej z Grójca nie był mało znaczącą postacią w Krakowie. Może właśnie jego słowa świadczą o tym, że było wprost przeciwnie. Wikariusz jest wymieniony w anonimowym liście wysłanym 24 grudnia 1451 do Mikołaja Serafina, miecznika krakowskiego, zarządcy żup solnych⁴⁸. Serafin w tym czasie był bankrutem, jego długi wynosiły w 1448 r. 1 500 grzywien i 1 200 florenów, i dopiero na początku 1451 r. spłacił część należności. Tak wielkie zobowiązanie poskutkowało nakładaniem na dłużnika ekskomunik. Nadawca wzmiankowanego listu informuje Serafina, że uzyskał dla niego darowanie win, „ale Bóg wie, z jakim trudem uzyskałem wszystkie

⁴³ E. Knappek, *Akta oficjalatu...*, s. 77-78.

⁴⁴ Ibidem, s. 109-110.

⁴⁵ CAS 3, nr 50, s. 42-43. Zapiska pisana jest w pierwszej osobie przez Macieja, zawiera opis audiencji u oficjała oraz wydany na Jana z Więclawic wyrok.

⁴⁶ E. Knappek, *Akta oficjalatu...*, s. 111; T. Jurek, *Mazowieckie świnię, Ślęzacy i dobrzy ludzie z ziemi sandomierskiej. Z badań nad stereotypami dzielnicowymi w Polsce późnośredniowiecznej*, w: *Świat średniowiecza. Studia ofiarowane Profesorowi Henrykowi Samsonowiczowi*, red. A. Bartoszewicz, G. Myśliwski, J. Pysiak, P. Żmudzki, Warszawa 2010, s. 724-726. Tam też poprawiony przedruk zapiski z 30 VI 1451 zamieszczonej pierwotnie w: *Inscriptiones clenodiales ex libris iudicialibus palatinatus Cracouiensis*, wyd. B. Ulanowski, Kraków 1885, „Starodawne Prawa Polskiego Pomniki”, t. 7, nr 1436, s. 496-497.

⁴⁷ E. Knappek, *Akta oficjalatu...*, s. 111.

⁴⁸ W. Bukowski, *Biografia Mikołaja Serafina*, w: *Korespondencja żupnika krakowskiego Mikołaja Serafina z lat 1437-1459*, wyd. W. Bukowski, T. Płóciennik, A. Skolimowska, Kraków 2006, s. XXIII-XXXVII.

absolucje i ułożyłem się ze wszystkimi⁴⁹. Wspomina dalej, że Elgot oraz oficjał Rafał ze Skawiny proszą o ahtel piwa, ponieważ „z ich pomocą, a także ze wsparciem pana Macieja notariusza pana oficjała uzyskałem absolucję⁵⁰. Choć wymieniony na ostatnim miejscu listy osób zasłużonych przy uwolnieniu Mikołaja Serafina od infamii, Maciej z Grójca występuje jako osoba, która mogła, dzięki swoim znajomościom, nadać odpowiedni bieg sprawom. Związki Macieja z Wieliczką są zresztą silniejsze – Przybyszewski sugeruje, że miał on altarię Zwiastowania NMP w tamtejszej farze, która uposażona była na tamtejszych żupach⁵¹. W średniowieczu w kościele wielickim funkcjonowały trzy maryjne altarie: Wniebowzięcia, Narodzenia oraz Nawiedzenia Marii Panny. Wszystkie trzy ufundowane zostały przez Mikołaja Serafina, choć jedynie pierwsza z nich był prestiżowa, a wikariusz sprawujący przy niej mszę był jedną z lepiej uposażonych osób w klerze diecezjalnym: tygodniowo otrzymywał 4 floreny, rocznie, wg wizytacji z XVI wieku, 375 florenów i 18 gr⁵². Z powodu wielkiego uposażenia, altaria Wniebowzięcia Panny Marii bywała wręcz powodem zgorzenia: obejmujący ją wikariusze zazwyczaj nie wywiązywali się (z wprawdzie niewielkich) obciążeń. Ponadto okazywało się, że kapłani sprawujący pieczę nad tym ołtarzem nie prowadzili bogobojnego życia, co przy tak wysokim uposażeniu było dla wiernych i przełożonych wikariuszy tym bardziej niezrozumiałe. Nie można powiedzieć, przy którym ołtarzu Maciej z Grójca sprawował msze, ale z jego testamentu wynika, że miał odpowiednie środki na wyposażenie i wyremontowanie całej kaplicy, ponadto przepisywał jej zyski z żup. Wydaje się więc, że jest bardzo prawdopodobne, iż to on był wikariuszem przy ołtarzu Wniebowzięcia Panny Marii.

O znajomości Macieja z Grójca z elitami intelektualnymi królestwa świadczyć może fakt, że był on notariuszem spisującym potwierdzenie testamentu Jana z Dąbrówki wystosowane przez Mikołaja z Leszczyny 28 maja 1473⁵³. Maciej opatrzył dokument nie tylko informacją, że to on go stworzył, ale też zaznaczył, że był przy zmarłym⁵⁴. Zmarły 11 stycznia 1472 r. filozof, autor komentarza do *Kroniki* Wincentego Kadłubka, był jednym z najważniejszych intelektualistów działających w XV w. w Krakowie. Fakt, że zaawansowany w latach wikariusz katedralny, który od wielu lat nie pełnił funkcji notariusza, spisał konfirmację testamentu, świadczy o randze zmarłego, a może też o więzi ich łączącej.

⁴⁹ List nr 26 w: *Korespondencja żupnika...*, s. 97; ibidem, s. 99.

⁵⁰ Ibidem, s. 99.

⁵¹ CAS 3, s. 43; E. Kalwajtys, K. Ochniak, *Kościół p.w. św. Klemensa w Wielicze (architektura i wyposażenie)*, „Studia i materiały do dziejów żup solnych w Polsce”, 2001, t. 21, s. 29-33.

⁵² Ł. Walczy, *Uposażenie kościoła parafialnego św. Klemensa w Wielicze do 1772 r. (altarie)*, „Studia i materiały do dziejów żup solnych w Polsce”, 1994, t. 18, s. 53-99. Altaria Wniebowzięcia, zwana kapelanią żupną, była ufundowana nie tylko przez Serafina, ale również króla Władysława Warneńczyka. Według przywileju wystawionego w Budzie 14 października 1444 r., altarysta otrzymywał 4 floreny tygodniowo. Dodatkowo altarysta otrzymywał również ekwiwalent żywieniowy. Kapelan żupny musiał odprawiać dwie msze zadusze tygodniowo. Łukasz Walczy wskazuje, że w ostatnich dekadach XVI w. kapelani żupni przekształcili swoją altarię w synekurę i jedynie czerpali z niej korzyści, nie wywiązując się osobiście z ciężących na nich powinności: autor *Opisu* z 1518 roku pytał retorycznie: jak to możliwe, aby nie mieć w ręku kogoś, kogo żywi się we własnym domu (ibidem, s. 65). Ołtarz Narodzenia Marii Panny miał uposażenia z dwóch działów górniczych, altarysta ponadto pobierał strawne oraz ćwiertleńnię warzonki tygodniowo (ibidem, s. 67). Pod koniec XVI w. dochody tego altarysty są wyceniane na 5 grzywien (8 florenów). Wynagrodzenie altarysty przy ołtarzu Nawiedzenia Marii Panny wynosiło z kolei 5 gr tygodniowo, czyli prawie 6 grzywien rocznie (ibidem, s. 68).

⁵³ *Codex diplomaticus universitatis studii generalis cracoviensis. Continet privilegia et documenta quae res gestas Academiae eiusque beneficia illustrant. Pars 3. Ab Anno 1471 usque ad Annum 1506*, wyd. J. Dunajewski, Kraków 1880, nr CCXXXVII, s. 18-19.

⁵⁴ „Et ego... qui his interfui” (ibidem, s. 19).

Kariera Macieja została uwieńczona najwyższym stanowiskiem, jakie mógł objąć w ramach kancelarii konsystorza. W zapisce z 27 sierpnia 1455 r. jest on określony jako *locumtenens*: zastępca oficjała, czyli surogat⁵⁵. Surogata powoływano zawsze wtedy, gdy zaszła taka potrzeba⁵⁶, czyli kiedy oficjał nie mógł wypełniać obowiązków. Osoba dzierżąca tę funkcję miała prowadzić audyencje i zastępować swego przełożonego wtedy, gdy zaistniała potrzeba.

Maciej brał również udział w niezwykłym przedsięwzięciu Zbigniewa Oleśnickiego oraz kapituły krakowskiej. W 1454 r., w czasie remontu kaplicy, tej, w której złożono ciało św. Stanisława przed translacją do nowej tumbi, robotnicy natrafili na znajdujący się w niej nieoznaczony grób biskupa⁵⁷. Wspaniały zapach unoszący się po jego otwarciu, od razu potwierdziło dwóch znajdujących się przypadkowo w pobliżu kapłanów, a przy grobie wkrótce zaczęły się dziać cuda. Sepultura należała do biskupa Prandoty, za którego pontyfikatu kanonizowano św. Stanisława. Z sekwencji wydarzeń towarzyszących *inventio reliquiarum* świętego opisanych przez działający na przestrzeni dekady zespół określony przez Aleksandrę Witkowską *biurem cudów*⁵⁸ wynika, że kardynał Oleśnicki i jego współpracownicy chcieli wypromować kult biskupa. W działania komisji zaangażowano dostojników kościoła krakowskiego⁵⁹, a jej świadkiem oraz notariuszem był Maciej z Grójca (głównym notariuszem był Maciej z Milejowa). Maciej był świadkiem pierwszego zapisanego w *Księdze cudów* Prandoty wydarzenia z 8 czerwca 1454 r. dotyczącego tercjarki franciszkańskiej Urszuli, która dzięki wstawiennictwu świętego cudownie odzyskała wzrok⁶⁰, świadkował też w trakcie trzech innych zeznań⁶¹.

Pozostaje kwestia pielgrzymki Macieja z Grójca. Z najstarszego inwentarza katedry krakowskiej wiadomo, że pielgrzymował on do Jerozolimy⁶². Badacze wskazują, że skoro odbył tak długą podróż, zapewne był również w Rzymie. W czasie, kiedy wikariusz miał mocną pozycję w kancelarii oficjała, obchodzono rok jubileuszowy 1450. Te ostatnie zawsze wiązały się ze wzmożonym ruchem pielgrzymim spowodowanym szczególnymi łaskami, które czekały pątników. We współczesnych Maciejowi źródłach brakuje wzmianek o jego udziale w wyprawie do Ziemi Świętej. Należy jednak założyć, mając w pamięci świadectwo inwentarzy⁶³, że musiała istnieć pamięć o takiej podróży. W przywołanym na początku

⁵⁵ „Martini vicarii de castro Cracoviensi ad instanciam Stanislaus vicarius de ibidem retulit se citasse Johannem czechsla de Cracovia, terminum sibi ad feriam quartam post Bartolomei assignando, presentibus dominis Mathis de Grodzecz locumtenente et omnibus procuratoribus” (ibidem, nr 238, s. 154).

⁵⁶ E. Knapik, *Akta oficjalu...*, s. 98-94; A. Gąsiorowski, I. Skierska, *Średniowieczni oficjale gnieźnieńscy*, „Roczniki Historyczne”, 61/1995, s. 67-73.

⁵⁷ M. Starnawska, *Świętych życie po życiu. Relikwie w kulturze religijnej na ziemiach polskich w średniowieczu*, Warszawa 2008, s. 262-263; A. Witkowska, *Kulty pątnicze piętnastowiecznego Krakowa. Z badań nad miejską kulturą religijną*, Lublin 1984, s. 91-94.

⁵⁸ Ibidem, s. 93.

⁵⁹ Ibidem, s. 42-44.

⁶⁰ *Zeznania cudów czyli łask i dobrodziejstw boskich zastugi i świątobliwość B. Prandoty biskupa krakowskiego poświadczonych w łacińskim języku przez Macieja z Milejowa apostolskiego oraz imperialnego notariusza*, w: *Żywot błogosławionego Prandoty z Białaczowa biskupa krakowskiego*, tłum. M. Gładysiewicz, Kraków 1845, s. 97.

⁶¹ Ibidem, s. 137, s. 166, s. 167.

⁶² *Inwentarz katedry wawelskiej...*, s. 35.

⁶³ Informacja o pielgrzymce Macieja została powtórzona w aktach wizytacji biskupa Maciejowskiego: *Akta wizytacji...*, s. 30.

artykułu dyptyku⁶⁴, znajdowała się wielka, licząca ponad sto partykuł, kolekcja relikwii, które łączono hipotetycznie z podróżą Macieja do Ziemi Świętej⁶⁵.

W 1450 r. miała miejsce pielgrzymka przedstawicieli konsystorza do Ziemi Świętej. Na pewno brali w niej udział Jan Długosz oraz Jan Elgot⁶⁶. Zachowany jest list, w którym wikariusz generalny⁶⁷ prosi Długosza o zgodę na zabranie w podróż kilku osób, nie ma jednak wśród nich wikariusza⁶⁸. Jolanta Majsiak wspomina, że cała grupa liczyła siedem osób i było w niej dwóch krakowskich wikariuszy⁶⁹. Pojawiają się oni w pozdrowieniach, które w maju 1450 r. przesyła Długosz kardynałowi Zbigniewowi Oleśnickiemu⁷⁰. Grupa wyruszyła w podróż zapewne w lutym 1450 r., czyli wkrótce po wysłaniu przez Elgota listu do Długosza. Ich wyprawa nie trwała długo – na początku października tego samego roku wrócili do Krakowa⁷¹. Omówiona wyżej audyencja, na której Maciej został znieważony, a jego znaczenie w konsystorzu tak umniejszone w słowach oszczercy, miała miejsce ledwie kilka dni po powrocie z podróży krakowskich pielgrzymów. Być może więc to zazdrość była powodem znieważenia wikariusza⁷². Pośrednim dowodem na udział Macieja z Grójca w przedsięwzięciu może być jego nieobecność jako testatora w aktach oficjalu w tym okresie.

W ciągu lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych XV w. ilość wzmianek z akt oficjalu krakowskiego o Macieju z Grójca zaczyna się zmniejszać. Pod koniec tego okresu zostaje on włączony do kolegium kanoników sądeckich. Kolegiata w Nowym Sączu była fundacją nową – pierwsza wzmianka o prepozycie sądeckim pochodzi z 11 października 1447 r.⁷³ Dokument erekcyjny kolegium kanoników nowosądeckich został jednak wystawiony kilka

⁶⁴ Por. przyp. 3.

⁶⁵ J. Gadomski, *Dyptyk relikwiarzowy...*, s. 69.

⁶⁶ M. Bobrzyński, S. Smolka, *Jan Długosz. Jego życie i stanowisko w piśmiennictwie*, Kraków 1893, s. 58-61; J. Podolska, *Pielgrzymi polscy w Ziemi Świętej 1350-1450*, „Peregrinus Cracoviensis”, 1996, z. 4, s. 213-223 (szczególnie s. 217); A. Perzanowska, *Wiadomości źródłowe o życiu i działalności Jana Długosza*, w: *Długossiana. Studia historyczne w pięćsetlecie śmierci Jana Długosza*, red. S. Gawęda, Warszawa 1980, „Zeszyty naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego”, 559, *Prace Historyczne*, z. 65, s. 313-314; *Vita Ioannis Dlugosh senioris canonici cracoviensis*, wyd. M. Brożek, Varsoviae 1961, s. 60. W opisie tym nie ma informacji o towarzyszących Długoszu w innych członkach konsystorza. Na temat udziału Elgota w wyprawie pisze sam Długosz w swoich *Rocznikach (Jana Długosza Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego)*, ks. XII: *1445-1461*, tłum. J. Mrukówna, red. K. Baczkowski, M. Kowalczyk, K. Ożóg, C. Pirożyńska, D. Turkowska, J. Wyrozumski, Warszawa 2004, s. 153).

⁶⁷ Elgot pełnił funkcję kilka razy, również w roku jubileuszowym (między 21 VI 1446 a 19 I 1450) (E. Knapiek, *Akta oficjalu...*, s. 206-207).

⁶⁸ „Ego tamen disposui, ut singuli ex familia mea balistas ferant: erunt tres, unam habebit dominus Custos noster, aliam Johannes nepos, et tertiam servus equorum aptator”. Por. *List z Krakowa przed 4 lutego 1450. Jan Elgot do Długosza w: Codicis epistolaris saeculi decimi quinti. Pars Posterior, ab anno 1444 ad annum 1492*, opr. J. Szujski, t. 1, cz. 2, Kraków 1876, „Monumenta Medii Aevi Historica Res Gestas Poloniae Illustrantia”, t. 2, s. 100.

⁶⁹ J. Majsiak, *Pielgrzymka Jana Długosza do Ziemi Świętej w 1450 r.*, <http://www.edukacja.edux.pl/p-963-pielgrzymka-jana-dlugosza-do-ziem-swietej.php> (dostęp 14.12.2020).

⁷⁰ *W maju r. 1450, Jan Długosz do Zbigniewa Oleśnickiego*, w: *Codex epistolaris...*, s. 109.

⁷¹ H. Manikowska wylicza, że podróż do Rzymu trwała około trzech miesięcy (eadem, *Jerozolima – Rzym – Compostela Wielkie pielgrzymowanie u schyłku średniowiecza*, Wrocław 2008, „Monografie Fundacji na Rzecz Nauki Polskiej”, s. 256-267).

⁷² Miesiąc po zdarzeniu, 13 XI 1450 testatorem zobowiązania Mikołaja z Imbramowic obok Jana Długosza jest Maciej Mazur, którego można identyfikować z Maciejem z Grójca (CAS 3, nr 585, s. 221).

⁷³ M. Bilska-Ciećwierz, *Powstanie i organizacja kapituł kolegiackich kapituł kolegiackich metropolii gnieźnieńskiej w średniowieczu*, Kraków 2007, s. 146-147.

miesiący później – 4 października 1448 r. przez Zbigniewa Oleśnickiego⁷⁴, a cała fundacja została zatwierdzona papieskim dokumentem z 27 lutego 1449 r.⁷⁵ Prebenda Macieja nazywała się Dambrowska⁷⁶. Objął ją w 1470 r. po Otthu, mieszczaninie sądeckim herbu Świnka⁷⁷. Długosz szacował dochód z tej prebendy na 12 grzywien, ale połowa tej kwoty musiała zostać oddana kolegium sądeckich wikariuszy. Prebenda Macieja nie posiadała domu przy kolegiacie. W Dąbrówce nie było ogrodów, za to pola, pewna ilość chłopów posiadających ziemię i znajdował się jeden warsztat⁷⁸. Nie była ona zatem dostatnia. Autor zaznacza, że dochody z prebendy trafiały nie tylko do kanonika, ale też opata konwentu norbertanów w Nowym Sączu, do których wcześniej należała ta miejscowość i którzy posiadali tam folwark oraz pola. Opat premonstratensów był zobowiązany po prostu płacić kanonikowi dziesięcinę ze swojej części⁷⁹.

Wiele problemów nastęrcza ustalenie daty śmierci Macieja z Grójca. W swoim krótkim biogramie wikariusza Bolesław Przybyszewski ustala ją na rok 1477⁸⁰. Rzeczywiście, po tej dacie nie pojawia się on w źródłach. W ustaleniu daty może pomóc zapiska znajdująca się w rejestrze annatów⁸¹ płaconych przez członków kapituły krakowskiej. W zapisce z 18 lutego 1480 r. Mikołaj Zeppell, wikariusz katedry, zobowiązuje się zapłacić 8 grzywien za objęcie ołtarza Marii Magdaleny w katedrze krakowskiej⁸². Dziwi, że tak mała transakcja została zapisana w aktach i pobrano za nią opłatę. Na podstawie notatki należy założyć, że Maciej zmarł niewiele przed 1480 r., trudno sobie wyobrazić, że miejsce wakowało przez ponad dwa lata. Egzekucja testamentu wikariusza odbyła się w 1480⁸³.

Kariera Macieja z Grójca, może nie najbardziej błyskawiczna, jest przykładem awansu w obrębie kleru krakowskiego. Prześledzenie jego losów, kumulacji kolejnych godności oraz prebend, pozwala zobaczyć, w jaki sposób i gdzie duchowieństwo mogło szukać powiększenia swoich dochodów. Jego działania są przykładem mikromecenatu zmierzającego do utrwalenia pamięci o nim. Duchowny brał udział w istotnych wydarzeniach w życiu diecezji: pielgrzymce do Ziemi Świętej w 1450 r. czy próbie kreacji kultu biskupa Prandoty. Wreszcie, życie Macieja z Grójca jest przykładem awansu osoby spoza Małopolski oraz egzemplifikacją tego, jak postrzegano osoby z Mazowsza w stolicy Królestwa.

⁷⁴ *Zbiór dokumentów katedry i diecezji krakowskiej...*, nr 526, s. 557-568.

⁷⁵ B.S. Kumor, *Dzieje diecezji krakowskiej do roku 1795*, t. 3, Kraków 2000, s. 269.

⁷⁶ *Joannis Długosz Senioris Canonici Cracoviensis Liber Beneficiorum...*, t. 1, s. 555.

⁷⁷ B.S. Kumor, *Dzieje diecezji krakowskiej...*, t. 3, s. 271.

⁷⁸ *Item taberna est ibi una* (ibidem, s. 555).

⁷⁹ F. Lesniak, *Nowy Korczyn i Nowy Sącz*, w: *Klasztory, miasta, zamki w życiu i twórczości Jana Długosza*, red. J. Rajman, D. Żurek, Kraków 2016, s. 43.

⁸⁰ CAS 3, s. 43.

⁸¹ M.D. Kowalski, *Wstęp*, w: *Annae e regno poloniae saeculi XV (1421-1503)*, red. M.D. Kowalski, Cracoviae 2002, „Acta Camerae Apostolicæ”, t. 4, „Monumenta Poloniae Vaticana”, t. 10, s. V-VIII.

⁸² „Die XVIII dicti mensis Frbeuarii dominus Nicolaus Zeppell, perpetuus vicarius in ecclesia Cracoviensi, principalis, obligavit se Camere pro annata perpetue vicarie eiusdem ecclesie ac perpetue capellanie ad altare beate Marie Magdalene in dicta ecclesia, quarumque fructus octo marcarum argenti communi extimatione, vacantium per obitum olim Mathie de Grodzicz, olim in dicta ecclesia vicarii et perpetui capellani, extra Romam Curiam defuncti” (ibidem, nr 374, s. 317-318)

⁸³ Egzekutorami według wydawcy byli Bernard z Mianowa, kanonik sądecki, oraz rektor szkoły z Wrocimowic (CAS 3, przyp. 1, s. 43).

Bibliografia

- Akta wizytacji katedry wawelskiej oraz kościołów diecezji krakowskiej 1602-1604*, opr. E. Bularz, Kraków 2014, „Źródła do dziejów Wawelu”, t. 20.
- Album Studiosorum Universitatis Cracoviensis*, t. 1: *Ab Anno 1400 ad Annum 1489*, Cracoviae 1887.
- Annatae e regno poloniae saeculi XV (1421-1503)*, red. M.D. Kowalski, Cracoviae 2002, „Acta Camerae Apostolice”, t. 4, „Monumenta Poloniae Vaticana”, t. 10.
- Bilska-Ciećwierz M., *Powstanie i organizacja kapituł kolegiackich metropolii gnieźnieńskiej w średniowieczu*, Kraków 2007.
- Bobrzyński M., Smolka S., *Jan Długosz. Jego życie i stanowisko w piśmiennictwie*, Kraków 1893.
- Boroda K., *Studenci Uniwersytetu Krakowskiego w późnym średniowieczu*, Kraków 2010.
- Codex diplomatus universitatis studii generalis cracoviensis. Continet privilegia et documenta quae res gestas Academiae eiusque beneficia illustrant. Pars 2. Ab anno 1441 usque ad annum 1470*, Cracoviae 1873.
- Codex diplomaticus universitatis studii generalis cracoviensis. Continet privilegia et documenta quae res gestas Academiae eiusque beneficia illustrant. Pars 3. Ab Anno 1471 usque ad Annum 1506*, wyd. J. Dunajewski, Kraków 1880.
- Codicis epistolaris saeculi decimi quinti. Pars Posterior, ab anno 1444 ad annum 1492*, opr. J. Szujski, t. 1, cz. 2, Kraków 1876, „Monumenta Medii Aevi Historica Res Gestas Poloniae Illustrantia”, t. 2.
- Cracovia artificum 1300-1500*, wyd. J. Ptaśnik, Kraków 1917, „Źródła do historii sztuki i cywilizacji w Polsce”, t. 4.
- Cracovia Artificum. Supplementa. Teksty źródłowe do dziejów kultury i sztuki z archiwów kurialnych i kapitulnych w Krakowie 1433-1440*, opr. B. Przybyszewski, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1988.
- Cracovia artificum. Supplementa. Teksty źródłowe do dziejów kultury i sztuki z archiwów kurialnych i kapitulnych w Krakowie 1441-1450*, wyd. B. Przybyszewski, Kraków 1993.
- Czyżewski K., *Srebrne wyposażenie średniowiecznego ołtarza św. Stanisława w katedrze krakowskiej*, „Folia Historica Cracoviensia”, 9/2003, s. 11-52.
- Gadomski J., *Dyptyk relikwiarzowy, w: Wawel 1000-2000. Wystawa jubileuszowa. Kultura artystyczna dworu królewskiego i katedry. Zamek królewski na Wawelu maj-lipiec 2000. Katedra krakowska – biskupia, królewska, narodowa. Muzeum Katedralne na Wawelu maj-wrzesień 2000*, t. 1: *Katalog*, red. M. Piwocka, D. Nowacki, Kraków 2000, s. 69-70.
- Gąsiorowski A., Skierska I., *Średniowieczni oficjale gnieźnieńscy*, „Roczniki Historyczne”, 61/1995, s. 37-86.
- Gyalókey Z., *Kilka uwag o transgranicznej działalności malarza Jakuba z Sącza*, w: *Ingenium et labor. Studia ofiarowane Profesorowi Antoniemu Ziembie z okazji 60. urodzin*, red. P. Borusowski et al., Warszawa 2020, s. 51-56.
- Inscriptiones clenodiales ex libris iudicialibus palatinatus Cracoviensis*, wyd. B. Ulanowski, Kraków 1885, „Starodawne Prawa Polskiego Pomniki”, t. 7.
- Inwentarz katedry wawelskiej z roku 1563*, opr. A. Bochnak, Kraków 1979, „Źródła do dziejów Wawelu”, t. 10.
- Jana Długosza Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego*, ks. XII: *1445-1461*, tłum. J. Mrukówna, red. K. Baczkowski, M. Kowalczyk, K. Ożóg, C. Pirożyńska, D. Turkowska, J. Wyrozumski, Warszawa 2004.
- Joannis Długosz Senioris Canonici Cracoviensis Liber Beneficiorum Dioecesis Cracoviensis. Nunc primum e codice autographo editus*, t. 1, Cracoviae 1863.
- Jurek T., *Mazowieckie świnie, Ślązacy i dobrzy ludzie z ziemi sandomierskiej. Z badań nad stereotypami dzielnicowymi w Polsce późnośredniowiecznej*, w: *Świat średniowiecza. Studia ofiarowane*

- Profesorowi Henrykowi Samsonowiczowi*, red. A. Bartoszewicz, G. Myśliwski, J. Pysiak, P. Żmudzki, Warszawa 2010, s. 716-733.
- Kalwajtys E., Ochaniak K., *Kościół p.w. św. Klemensa w Wieliczce (architektura i wyposażenie)*, „Studia i materiały do dziejów żup solnych w Polsce”, 2001, t. 21, s. 29-113.
- Knapiek E., *Acta officjalatu i wikariatu generalnego krakowskiego do połowy XVI wieku*, Kraków 2010, „Rozprawy Wydziału Historyczno-Filozoficznego”, t. 110.
- Koczerska M., *Zbigniew Oleśnicki i kościół krakowski w czasach jego pontyfikatu 1423-1455*, Warszawa 2004.
- Kodeks Dyplomatyczny Małopolski*, t. 4: 1386-1450, opr. F. Piekosiński, Kraków 1905, „Pomniki Dziejowe Wieków Średnich do objaśnienia rzeczy polskich służące”, t. 17.
- Korespondencja żupnika krakowskiego Mikołaja Serafina z lat 1437-1459*, wyd. W. Bukowski, T. Płóciennik, A. Skolimowska, Kraków 2006.
- Kowalski M.D., *Uposażenie krakowskiej kapituły katedralnej w średniowieczu*, Kraków 2000.
- Kumor B.S., *Dzieje diecezji krakowskiej do roku 1795*, t. 2-3, Kraków 1998.
- Lesniak F., *Nowy Korczyn i Nowy Sącz, w: Klasztory, miasta, zamki w życiu i twórczości Jana Długosza*, red. J. Rajman, D. Żurek, Kraków 2016, s. 25-47.
- Liber Privilegiorum Vicariorum 1436-1633*, Archiwum Krakowskiej Kapituły Katedralnej w Krakowie.
- Łętowski L., *Katedra krakowska na Wawelu*, Kraków 1859.
- Majsiak J., *Pielgrzymka Jana Długosza do Ziemi Świętej w 1450 r.*, <http://www.edukacja.edux.pl/p-963-pielgrzymka-jana-dlugosza-do-ziemi-swietej.php> (dostęp 14.12.2020).
- Małkiewiczówna H., *Kraków – Wawel. Kościół archikatedralny św. Św. Wacława i Stanisława Biskupa i Męczennika; Skarbiec – dyptyk eksponowany w Muzeum Katedralnym na Wawelu*, w: *Hodegetrie krakowskie 1400-1450*, red. M. Schuster-Gawłowska, M. Lempart-Gawłowska, Kraków 2015, s. 256-261.
- Małkiewiczówna H., *Wczesne Hodegetrie Krakowskie (do około połowy XV wieku). Kilka uwag wstępnych II*, w: *Hodegetrie krakowskie 1400-1450*, red. M. Schuster-Gawłowska, M. Lempart-Gawłowska, Kraków 2015, s. 73-115.
- Manikowska H., *Jerozolima – Rzym – Compostela. Wielkie pielgrzymowanie u schyłku średniowiecza*, Wrocław 2008, „Monografie Fundacji na Rzecz Nauki Polskiej”.
- Perzanowska A., *Wiadomości źródłowe o życiu i działalności Jana Długosza*, w: *Długossiana. Studia historyczne w pięćsetlecie śmierci Jana Długosza*, red. S. Gawęda, Warszawa 1980, „Zeszyty naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego”, t. 559, Prace Historyczne, z. 65, s. 293-365.
- Piowarczyk E., *Dzieje kościoła Mariackiego (XIII-XVI w.)*, Kraków 2000.
- Piowarczyk E., *Legaty testamentowe ad pias causas w XV-wiecznym Krakowie. Z badań nad pobożnością miejską*, Kraków 2010.
- Podolska J., *Pielgrzymi polscy w Ziemi Świętej 1350-1450*, „Peregrinus Cracoviensis”, 1996, z. 4, s. 213-223.
- Polak-Trajdos E., *Więzi artystyczne Polski ze Spiszem i Słowacją*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1970.
- Polkowski I., *Skarbiec katedralny na Wawelu*, Kraków 1882.
- Skupieński K., *Notariat publiczny w średniowiecznej Polsce*, Lublin 1997.
- Starnawska M., *Świętych życie po życiu. Relikwie w kulturze religijnej na ziemiach polskich w średniowieczu*, Warszawa 2008.
- Sygański J., *Historia Nowego Sącza*, t. 3: Zabytki dziejowe miasta, Lwów 1902.
- Trajdos E., *Śladem Mistrza Warsztatu ołtarza św. Trójcy na Wawelu. (Z problematyki twórczości Jakuba z Sącza)*, „Nasza Przeszłość”, 1966, nr 25, s. 111-153.
- Vita Ioannis Dugosh senioris canonici cracoviensis*, wyd. M. Brożek, Varsoviae 1961.
- Walczy Ł., *Uposażenie kościoła parafialnego św. Klemensa w Wieliczce do 1772 r. (altarie)*, „Studia i materiały do dziejów żup solnych w Polsce”, 1994, t. 18, s. 53-99.

- Witkowska A., *Kulty pątnicze piętnastowiecznego Krakowa. Z badań nad miejską kulturą religijną*, Lublin 1984.
- Zbiór dokumentów katedry i diecezji krakowskiej, cz. 2: 1416-1450*, wyd. S. Kuraś, Lublin 1973, „Materiały do dziejów Kościoła w Polsce”, t. 4.
- Zeznania cudów czyli łask i dobrodziejstw boskich zasługi i świętobliwość B. Prandoty biskupa krakowskiego poświadczonych w łacińskim języku przez Macieja z Milejowa apostolskiego oraz imperialnego notariusza*, w: *Żywot błogosławionego Prandoty z Białaczowa biskupa krakowskiego*, tłum. M. Gładysiewicz, Kraków 1845, s. 87-192.